

VALORIFICAREA DICTĂRII ÎN IMAGINI LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ¹

*Marcela Vîlcu, lector univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

VALUATION OF DICTATION IN IMAGES IN ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS

*Marcela Vîlcu, PhD, univ. lecturer,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID:0000-0003-4406-7058
vilcu.marcela@upsc.md*

CZU: 37:811.135.1+821.135.1

DOI: 10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p26-29

Abstract. Dictation, traditionally, is used in Romanian language and literature lessons as an exercise or form of evaluation through which, in most cases, the student's spelling and punctuation skills are evaluated. This article addresses the problem of utilizing dictation for formative purposes, referring to one of its less common types, namely image dictation, as a variety of visual dictation. Because it lacks the actual dictation operation, dictation in images is a non-traditional form of dictation, which can be successfully valued in order to train students' linguistic competence.

Keywords: visual dictation, dictation in images, spelling competence, lexical competence.

Dictarea este folosită, în mod tradițional, la lecțiile de limba și literatura română ca exercițiu sau instrument de evaluare, prin care sunt evaluate, de cele mai multe ori, competența ortografică și cea punctuațională ale elevului. Acest fapt îl confirmă însăși explicarea termenului *dictare*, atestată în DEX: „lucrare școlară de control, care constă în reproducerea în scris a unui text dictat” [sursa: Dicționarul explicativ al limbii române, 2009, <https://dexonline.ro/>]. În această calitate, dictarea este destul de frecvent utilizată, mai ales în clasele mici.

Rolul formativ al dictării este însă mai puțin valorificat, cu toate că poate să ofere multiple oportunități în procesul de predare-învățare. Folosită cu scop formativ, această activitate de scriere oferă elevului posibilitatea să exerseze și să-și dezvolte nu doar deprinderile ortografice și de punctuație, ci și pe cele de aranjare a textului în pagină, el dezvoltându-și astfel competența de scriere, idee subliniată și de autoarea M. Norel, care menționează că „dictările valorifică priceperile și deprinderile de scriere ale elevilor și oglindesc totodată capacitatea de receptare a mesajului oral, de înțelegere și decodare a mesajului fonetic” [5, p. 127]

În literatura de specialitate sunt menționate mai multe tipuri de dictări ce vizează grade diferite de formare și de dezvoltare a competențelor [1, p. 14], printre care se numără: *dictarea de cuvinte/de sintagme*, *dictarea selectivă*, *dictarea explicată*, *dictarea de completare*, *dictarea vizuală*, *autodictarea* etc.

Cu toată multitudinea ei de tipuri, constatăm că, în ultimul timp, dictarea a cam rămas în umbră, fiind tot mai puțin valorificată la treapta de gimnaziu și deloc valorificată la cea de liceu, iar acest fapt, trebuie să recunoaștem, are repercusiuni nefaste evidente. Constatăm, cu regret, că elevul de astăzi nu prea stăpânește normele de scriere corectă, ba chiar le ignoră, considerân-

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului de cercetare „Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice din perspectiva conceptului *Clasa Viitorului*”, cu cifrul 20.80009.0807.37

du-le desuete, iar rezultatul acestei abordări ia amploare: nenumărate greșeli se atestă nu doar la probele de evaluare, ci ies la iveală și mai evident în spațiul virtual de comunicare.

Dacă e să vorbim de aranjarea grafică a unui text, trebuie să recunoaștem că aceasta a devenit o problemă acută, deoarece afectează nu doar aspectul estetic al textului scris, ci și inteligibilitatea acestuia. Printre carențele ce țin de aspectul grafic al textului, putem semnală nerespectarea marginilor (chiar acolo unde acestea sunt marcate prin linii trasate chiar de producătorii de caiete), absența alineatelor, înghesuirea/aglomerarea textului, ceea ce diminuează sau chiar anulează valoarea conținutistică a textului și afectează receptarea mesajului.

Dacă e vorba de un text în format electronic, atunci situația e și mai gravă: la cele menționate mai sus se adaugă nerespectarea normelor de tehnoredactare, și anume absența spațiilor sau, dimpotrivă, surplusul acestora, alegerea nepotrivită sau neconformă/neuniformă a fontului și a corpului de literă, lipsa alinierii textului etc., care afectează lectura/receptarea textului și sunt o dovadă directă a neglijenței și chiar a agramatismului celui care a scris.

Firește că toate aceste carențe legate de aspectul grafic și de corectitudinea unui text pot fi înlăturate și evitate prin diverse exerciții și, desigur, prin valorificarea, în procesul instruirii, a dictării, în toată diversitatea ei de forme.

În cele ce urmează, ne-am propus să ne referim la dictarea în imagini, ca o formă netrațională a dictării – pentru că din ea lipsește, de fapt, componenta de bază: operația de dictare propriu-zisă, adică de „pronunțare rară și deslușită a unei fraze, a unui text, pentru a fi scrise întocmai” [2: sursa <https://dexonline.ro/>] – și la valorificarea acesteia în scopul formării competenței lingvistice a elevilor.

În cadrul acestei forme de activitate, elevului nu i se dictează, ci i se arată imaginea unor obiecte: deci el nu aude cuvântul, ci vede imaginea obiectului pe care trebuie să-l relaționeze cu cuvântul corespunzător, proces în care se activează mai multe inteligențe: „inteligenta spațio-vizuală este implicată, alături de cea verbală, pentru a valorifica imaginea cuvântului, memorizată prin metoda fotografierii” [1, p. 50], formându-se/dezvoltându-se astfel nu doar competența ortografică, ci și cea lexicală sau gramaticală.

Acest tip de dictare poate fi valorificat la trepte diferite de școlaritate și poate urmări scopuri diferite: de asimilare a noilor cunoștințe, de formare a priceperilor și deprinderilor, de consolidare, de recapitulare etc., și nu doar de evaluare. De asemenea, și conținuturile vizate pot varia: dictarea poate viza conținuturi de gramatică, de vocabular, de ortografie etc.

Dictarea în imagini o considerăm oportună mai ales în contextul instruirii online, când tehnologiile ne vin în ajutor ca să o putem cu succes aplica chiar de la distanță. Pentru aceasta, într-o prezentare PPT, profesorul va proiecta un șir de imagini, pe care elevul va trebui să le decodifice și să scrie cuvintele corespunzătoare în caiet.

Acest tip de dictare poate fi organizat diferit, implicând și alte operații/activități, cum ar fi, de exemplu, consultarea dicționarului, dezvoltând în felul acesta competența de documentare a elevilor. Astfel, după ce finalizează etapa de scriere a dictării în imagini, este posibil ca unii elevi să nu reușească să relaționeze toate imaginile perindate cu cuvântul corespunzător sau să rămână cu anumite îndoieli în ceea ce privește ortografia sau corectitudinea gramaticală a cuvintelor scrise sau chiar să comită anumite greșeli (de scriere, de decodificare a imaginii).

De aceea, a doua etapă ar putea include (ba chiar am spune că e necesar!) consultarea surselor lexicografice, dintre care cea mai la îndemâna tuturor este Dexonline – cu condiția că elevii/formabilii sunt familiarizați cu acest gen de activitate. Iar în final, vor fi verificate și discutate răspunsurile elevilor, convenindu-se asupra variantei corecte a cuvântului pentru fiecare imagine.

Afirmăm cu certitudine că acest tip de dictare place elevilor. Datorită caracterului său ludic, competitiv, dictarea în imagini trezește interesul și motivează pentru cunoaștere, stimulează capacitatea de învățare creativă, dorința de aprofundare a cunoștințelor, dezvoltă gândirea, sati-

sface dorința de autoafirmare etc. și facilitează, astfel formarea competenței specifice 5. *Utilizarea limbii ca sistem și a normelor lingvistice în realizarea actelor comunicative, demonstrând corectitudine și autocontrol*, stipulate de curriculum. [4, p 10]

Pentru exemplificare, propunem, în cele ce urmează, o mostră de dictare în imagini care poate fi aplicată la predarea (sau la evaluarea) unui conținut de gramatică, și anume la predarea unității de conținut „Numărul substantivelor”.

În acest scop, am selectat un șir de imagini ale unor obiecte uzuale, pe care elevii au ca sarcină să le decodifice și să scrie în caiete formele de singular și de plural ale substantivelor corespunzătoare. Ulterior, în baza acestor exemple, elevii vor observa cum se manifestă substantivele din limba română în raport cu categoria numărului.

Ținem să menționăm că, în selectarea imaginilor, ne-am axat pe principiul accesibilității, dar am optat totuși pentru substantive care au un comportament flexionar non-standard, fapt care adesea generează greșeli. În felul acesta, vor fi atinse și alte obiective: de cultivare a vorbirii și de îmbogățire a vocabularului elevilor.

Figura 1. Imagini pentru dictare

După ce au decodificat toate imaginile și au scris în caiete toate cuvintele (sau ceea ce au reușit să scrie), elevii pot discuta în perechi/în grup, pentru a conveni asupra variantelor corecte. Așa cum am menționat mai sus, li se va da timp ca să consulte dicționarul ortografic (Dexonline – varianta optimă, deoarece include mai multe surse lexicografice, atât explicative, cât și ortografice, printre care și DOOM 3). Ulterior, vor fi verificate toate cuvintele, vor fi corectate greșelile, după care elevii vor fi îndemnați și ghidați de profesor să observe, în baza acestor exemple, cum se comportă substantivul din perspectiva categoriei gramaticale a numărului.

Astfel, elevii vor putea constata că numărul este o categorie gramaticală care se manifestă foarte variat la substantivele din limba română și că unele substantive se comportă diferit de majoritatea cuvintelor din această clasă în ceea ce privește categoria gramaticală a numărului. În baza exemplurilor propuse pentru dictare, elevii vor descoperi despre substantive că:

- unele pot avea două forme de plural, ca în exemplele *cireșe/cireși*, *căpșune/căpșuni*;
- unele substantive de genul feminin formează numărul plural cu desinența -e, altele – cu desinența -i, iar altele formează pluralul cu desinența -le: *vișină – vișine*, *piersică – piersici*, *lalea – lalele*, *sarma – sarmale*, *sanda-sandale*;

- substantivele „sarmale”, „sandale”, „bretele” ș.a. (cunoscute și folosite mai frecvent cu forma de plural) au la singular formele *sarma*, *sanda*, *bretea*;
- unele substantive au doar o formă de număr – singular sau plural, adică sunt defectiv de număr, ca în cazul substantivelor *șorturi*, *tăieței* (și altele), care sunt defectiv de singular, sau *mazăre* (și altele, ce denumesc materii sau concepte abstracte), care au doar formă de număr singular, adică sunt defectiv de plural.
- unele substantive pot avea forme identice de număr, ca în exemplele: *o orhidee* – *niște orhidee*, *un colibri* – *niște colibri*, *un arici* – *niște arici*, *o dansatoare* – *niște dansatoare*, *o floarea-soarelui* – *niște floarea-soarelui* etc.;
- în cazul unor substantive, elevii vor constata că adesea sunt folosite greșit, lor atribuindu-li-se alt gen gramatical și că formele gramaticale corecte ale acestor substantive sunt: *o narcisă* – *niște narcise* (g.f.), *o foarfecă* – *niște foarfeci* (g.f.), *un crevet* – *niște creveți* (g.m.), *un pieptăn* – *niște piepteni* (g.m.), *un crenvurst* – *niște crenvurști* (g.m.), *un tort* – *niște torturi* (g.n.).

Totodată, lucrând cu dicționarul, elevii vor afla/vor descoperi, în cazul unor substantive, care sunt formele lor de plural: *piuă* – *pive*, *fier de călcat* – *fiare de călca*. În cazul altora, ghidați de profesor, elevii vor descoperi formele accentuale corecte, ca în cazul substantivelor *cătină* – *cătini*, *afină* – *afine*, *colibri*, *crenvurst* – *crenvurști* sau chiar numele corect al unor obiecte: *ghidon* – *ghidoane*; *șa* – *șei*, *mojar* – *mojare* etc.

Odată enunțate, discutate și fixate (pe tablă, pe un poster sau pe o tablă digitală *Jamboard* – în cazul unei lecții online) toate ideile și constatările elevilor, acestea vor fi grupate și generalizate, cu ajutorul profesorului. Ulterior, ghidați și ajutați de profesor, elevii vor formula concluzii în ceea ce privește manifestarea categoriei gramaticale de număr (și de gen) la substantive, pe care le vor nota în caiete.

Astfel, un conținut care, la prima vedere, pare bățătorit, neinteresant, plat și plictisitor poate fi abordat într-o manieră netradițională, dinamică, antrenându-i pe elevi în activități de descoperire, incitându-le interesul și dorința de cunoaștere și motivându-i astfel pentru învățare, iar dictarea își dovedește rolul de metodă de învățare prin acțiune, care nu se limitează doar la formarea deprinderilor ortografice și de punctuație ale elevilor, ci poate fi valorificată cu succes și în vederea formării capacităților de dobândire a noilor cunoștințe.

BIBLIOGRAFIE

1. CARTALEANU, Tatiana. *Dictarea în școală: formarea și evaluarea competențelor*. Chișinău: Arc, 2014. ISBN: 9789975617833
2. <https://dexonline.ro/definitie/dicta/definitii>
3. Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM3). Ediția a III-a. București: Univers Enciclopedic, 2021.
4. MECC al Republicii Moldova. *Limba și literatura română: Curriculum național: Clasele 5-9*. Ion Guțu (coord.). Chișinău: Lyceum, 2020. ISBN 978-9975-3437-3-2.
5. NOREL, M. *Didactica limbii și literaturii române pentru învățământul primar*. București: Art, 2010. ISBN 978-973-124-497-6